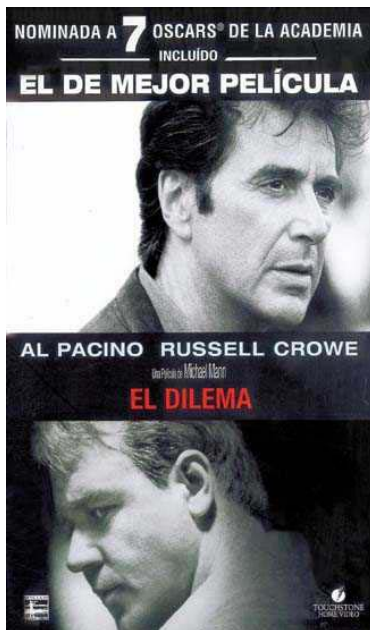

EL DILEMA

1. Fitxa tècnica

Títol original: The insider

Director: Michel Mann

Guió: Marie Mann i Eric Roth

Actors i actrius:

Al Pacino..... Lowel Bergman

Russell Crowe Jeffrey Wigand

Christopher PlumerMike Wallace

Diane Venora..... Liane Wigand

Philip Baker Hall Don Ewit

Productors: Pieter Jan Brugge i Michael Mann

Fotografia: Dante Spinotti

Música: Pieter Bourke i Lisa Gerrard

Nacionalitat: EE UU., 1998

Duració: 151'

2. Resum de la pel·lícula

Un científic -químic-, alt executiu i vice-president d'una indústria tabaquera, Jeffrey Wigand, és acomiadat perquè no està d'acord amb els procediments de fabricació de cigarretes de l'empresa on treballa. És pressionat per a signar un contracte d'alta confidencialitat, però ell es debat amb el deure moral de denunciar certes pràctiques que atempten contra la salut pública i la cobertura econòmica i sanitària que li procura el contracte.

D'altra banda, sense aparent relació amb la seva situació personal, entra en contacte amb el periodista Lowel Bergman, productor de l'informatiu televisiu més prestigiós d'Estats Units, "60 minuts", que el vol entrevistar i així donar a conèixer a l'opinió pública les pràctiques habituals que usen les tabaqueres d'afegir additius per a incrementar el consum del tabac. En el cas concret d'aquest film es denuncia la inclusió d'una substància provadament cancerígena als cigarrets per tal d'incrementar-ne el consum.

Té a veure, doncs, no sols amb el frau moral sinó també la l'ètica del negoci, amb l'obligació d'informar als consumidors i amb les pràctiques immorals de certs grups d'empreses molt influents tal com es mostra al film per la pressió que exerceixen sobre la directiva de la cadena televisiva.

El guió es va fer a partir d'un article de Marie Brenner que es deia "L'home que sabia massa", (The man who knew too much), publicat a la revista *Vanity Fair*, que podeu trobar a www.mariebrenner.com/articles/insider/man1.html

És, doncs, una història sobre l'edició d'una polèmica entrevista televisiva que efectivament va realitzar el productor Lowell Bergman sobre fets que van passar l'any 1995.

2. Selecció de les escenes del DVD

1. Crèdits d'inici/Líban	17. Intensificant la seguretat
2. Males notícies	18. Una nova ordre judicial
3. Entrevista Beirut Sud	19. Declaració de Mississipí
4. Arriba un paquet anònim	20. Una interferència
5. Buscant un assessor	retorçada
6. robada a l'hotel Seelbach	21. Versió abreujada del
7. No parlis	show
8. Lowell s'enfronta a Jeff	22. Draps bruts
9. Buscant una opinió	23. Avaluació de perjudicis
10. Començant una nova	24. Pagant el preu més alt
vida	25. Notícies que calen ser
11. Qui hi ha a fora?	publicades
12. La decisió	26. Altres consideracions
13. Cartes sobre la taula	27. Història descoberta
14. Escapatòria legal	28. Victòria, a quin preu?
15. Terror a la casa	29. Deixant'ho així
16. Primera entrevista	30. Crèdits finals
gravada	

3. Presentació pel professor

Aquest film enllaça amb la conversa que tenen al començament de *Elisa l'Aris* i el seu pare, on es parla de la droga no tan sols des del punt de vista dels consumidors, sinó també des de qui les distribueix i de qui les produeix, és a dir, s'insinua que el problema afecta tota la cadena. El film mostra la manca de transparència informativa sobre un dels productes més controvertits del mercat: el tabac, i dóna per provat que les tabaqueres afegeixen substàncies químiques per tal de provocar addicció.

La història és vertadera en el seu conjunt i només hi ha elements de ficció com ara alguns trucs cinematogràfics per donar-li més dramatisme. Podríem dir que el film aporta un xic de ficció a una història vertadera.

Com a material d'ètica té quatre focus:

- l'un és la manipulació de les grans tabaqueres per amagar el que fan amb el tabac, és a dir, afegir-hi dogues additives. ÈTICA DEL NEGOCI
- l'altra és com els mitjans de comunicació, ben protegits pel poder, són capaços d'amagar o falsejar informacions a les quals qualsevol ciutadà té dret. ÈTICA DELS MITJANS
- el tercer és la posició moral i legal en la qual es debat el protagonista. Que per una banda vol dir la veritat, per l'altra tem per la seva família i, a més, si no compleix el contracte pot ser acusat legalment i empresonat. DECISIÓ I RESPONSABILITAT MORAL

- I encara un quart que fa referència a l'ÈTICA DEL CONSUM

La pressió que té l'executiu de la tabaquera per a callar i, per tant, la seva minvada llibertat d'expressió i la lliure circulació de les informacions xoquen amb la seva consciència i amb l'obligació moral de fer el seu deure.

El títol pot fer pensar en la proposta de Kohlberg, que usa els dilemes com a eina per al desenvolupament moral. Però no és així, aquesta és la traducció espanyola del film titulat "The Insider"

Wigand fou professor de Química en una Universitat, a Carolina del Sud. Bergman va ser professor a una escola de Periodisme de Berkeley

A part dels aspectes comuns a qualsevol conflicte ètic que té a veure amb la decisió que ja podem trobar a *Elisa* i al seu manual, el film serveix per a il·lustrar dos grans focus de l'ètica aplicada: l'ètica de l'empresa i el poder dels mitjans.

Algunes webs interessants:

Transcripció de l'entrevista a 60 minuts:

www.gate.net/jcannon/documents/960204t1.txt

Web oficial de Jeffrey Wigand: www.jefreywigand.com

Web oficial del film "The insider":

<http://studio.go.com/movies/insider/index>

4. Visualització

Plantegem distintes possibilitats:

1. Veure el film tot seguit a l'aula o donar-los l'oportunitat de veure a casa i preguntar-se quins són els grans temes que planteja el film.

- També podem plantejar que mig grup d'estudiants facin un seguiment del personatge d'Al Pacino i els altres de Russell Crowe: personalitat, manera de treballar, formació, objectius, sentiments, professionalitat, postura ètica, etc.
- Una altra opció és que segueixin especialment un dels quatre eixos que proposem: ètica del negoci, ètica dels mitjans de comunicació, ètica del consum, i decisió i responsabilitat moral

2. Visionar els aspectes que vulguem tractar per separat com si es tractés d'una antologia i tractar els fragments com a text incomplet.

- Per exemple, si el que volem es treballar la situació del protagonista, podem començar amb les seqüències 2, 6, 7 i la 8, que són parts encara introductòries. Aquí podem parar la projecció i començar a qüestionar-nos quina és la situació, què passa, què faríem en el seu cas, com imaginem que respondrà el protagonista. Si es tracta d'un dilema moral o de justícia, etc. Es pot tancar amb 18.
- Si volem tractar el tema de la premsa o al menys d'un tipus de premsa compromesa triarem la part dels crèdits, la 1, la 6, 13, 19.

- Si volem treballar la relació entre mitjans i empreses, poders fàctics, pressions perquè els mitjans diguin unes coses i unes altres, ens mourem en la segona part del film 20, 21, 23, 24, 28 i 29.
- Si volem entrar en el tema del consum i com ens adulteren els productes i enganyen l'opinió pública: 9,14,16 i 19

6. Fitxa d'observació

EL QUE TU SAPS

- a. Perquè diuen que el tabac és dolent per la salut?
- b. Com és que si és tant perjudicial es mantenen les indústries tabaqueres?
- c. Davant de la venda de certs productes cal que cadascú decideixi o cal que intervingui alguna instància?
- d. La premsa i la TV són independent?
- e. La manera de donar les notícies és neutral?
- f. Què és un dilema?
- g. Has hagut de prendre alguna decisió que et provoqués un dilema?
- h. Com t'has sentit abans de prendre la decisió?

SOBRE EL FILM

- 1 Distinció (i si s'escau també descripció) entre personatges principals i secundaris
- 2 Noms dels personatges principals i qui són (relacions familiars, professió, etc..)
- 3 Llocs i anys de l'acció (temps transcorregut entre l'inici i el final del film: anys, estacions, dies, hores, etc..)
- 4 Algun comentari important sobre el film: una frase, una imatge, una mirada, etc.
- 5 Temàtica que planteja a parer seu
- 6 Què és el que més t'ha cridat l'atenció
- 7 Què creus que no has comprès?

Qüestions generals

1. Sobre els temes

- Quins són, a parer teu, els grans temes que planteja el film?

Fer un llistat d'aspectes ètics implicats en l'anècdota més enllà dels enunciats com a capitals. Aquí poden entrar els personatges secundaris, els aspectes col·laterals: les amenaces que rep Wigand, el sistema de cobertura sanitari, els contractes de confidencialitat, etc.

Podem fer un buidat a partir de:

- a. El sentiment que m'ha provocat el film
- b. Triar la frase del film que més m'ha impactat
- c. Resumir en un mot o una frase el que m'ha semblat, potser proposant un altre títol

S'escriuen a la pissarra o en un mural i serveixen com a base de la discussió que pot ser enriquida per unes quantes preguntes per part del professor/a

- Quin és el dilema?

- N'hi ha només un o n'hi ha més de dilemes?
- Podries enunciar el dilema de Wigand?
- Amb quins mots Bergman anuncia el dilema de Wigand: "Tens una informació a la qual té dret el poble americà...."
- Podries enunciar algun dilema de Bergman
- I algun de la dona de Wigand
- El Sr. Wallace en té algun de dilema?
- I el productor de 60 minuts?
- Quins són els conflictes de valors que estan en joc en els distints dilemes que es plantegen?

- Com resoldries aquests dilemes?

- T'has trobat alguna vegada amb algun dilema personal?
- Podries assenyalar un dilema que hagi provocat les notícies d'aquests darrers dies?
- Quins són els interessos que es mostren en el film? Són del mateix tipus?
- Quina relació té aquesta pel·lícula amb Elisa?

2. Sobre la pel·lícula

Sense entrar a fer una tasca explícita de llenguatge cinematogràfic, fer adonar als estudiants que res del que passa al film és accidental, que té una lògica o una voluntat per part del guionista i/o del director. Per això a més de fixar-nos en "què" diu el film, hem d'aprendre a llegir "com" ho diu, perquè aquest **com** també és el **què**.

- Com influeixen els jocs de camera, el ritme, la llum, el so, etc. en la transmissió del film?
- Canvia el ritme i la banda sonora segons les seqüències del film? La part dels crèdits és trepidant, altres moments són ben calmats, per què?
- La camera s'atura en un cementiri militar. Què creus que vol dir el director amb aquesta parada estratègica?
- Els escenaris triats, les cases on viuen els personatges, les seves indumentàries ens diuen res d'ells?
- En aquest film diries que hi ha un bon treball d'actors?
- S'entén? El guió és àgil, ric i comprensible? Es molt mastegat, ja es veu venir abans de que ho diguin?

Per ampliar el treball sobre llenguatge cinematogràfic es poden usar també les entrevistes i les imatges del rodatge que permet el DVD

3.Els personatges

a. Preguntar-se per la personalitat moral de Wigand. Intentar descriure com veiem el personatge: coherent, incoherent, vanitós, superficial, irracional, conseqüent, responsable, arbitrari, aprofitat, mentider, covard, agosarat, temerari, etc..

- Quina relació hi ha entre la feina que fa i l'ètica?

b. Preguntar-se per la personalitat moral de Bergman: coherent, incoherent, vanitós, superficial, irracional, conseqüent, irresponsable, aprofitat, mentider, egòlatra, descarat, insolidari, etc..

- Quina relació establiries entre llibertat i pressió en el món dels mitjans de comunicació

c. Pots establir algunes semblances i diferències entre els dos protagonistes

d. Full de valors:

Descriu els personatges del film tot atribuint-los-hi els valors que creus que tenen

	Descripció	Valors
Wigand		
Bergman		
Wallace		
Liane Wigand		
Productor		
Altres		

GRANS TEMES

1. L'ètica de l'empresa

En el film hi ha una colla d'aspectes que tenen a veure amb la conducta ètica dels dirigents de l'empresa:

-Què significa un "contracte de confidencialitat"

-Com els grans de les tabaques, "los siete enanitos" que es diu al film, s'esmunyen de la justícia fent un jurament ambigu.

-Què pot o ha de fer la justícia per desemmascarar arguments com els de les tabaques?

-Quina és l'acusació de Wigand a les tabaques?

-Una empresa pot funcionar si "ignora les conseqüències de la salut conscientment"?

-Quin paper poden tenir els ciutadans respecte aquesta normativa? Hi podem fer res com a treballadors i com a consumidors?

2. La premsa

-Quines són les raons per les quals es manté l'audiència del programa *60 minuts*?

-Coneixes algun programa paral·lel a la TV del teu país?

-Bergman li diu a Wingand en un moment "si sale en TV nada serà lo que era". Creus que és així?

-Es pot parlar d'objectivitat en la informació?

-Creus que els interessos econòmics influeixen en els periodistes i en els amos dels diaris?

-Com seria un periodisme íntegre i respectuós?

3. Ser responsable

Hi ha un moment de clímax del film quan el periodista li diu al científic: "Aleshores tens un conflicte, Jeff, perquè ara la teva situació és aquesta: Si tens una informació interna vital que el propi poble americà pel seu propi bé hauria de saber i et sents obligat a revelar i així violar l'acord que has fet amb l'empresa, o si el que vols és respectar l'acord".

Sóc responsable? Ens trobem davant d'un accident :

- Passem de llarg?

- És assumpte de la policia?

- Ens quedem i anem a avisar a la Creu Roja?

- Penso: "Si ens parem, tot són problemes (declarar, etc.)". Puc anar-me'n?

- "Ja pago els meus impostos perquè algú s'ocupi dels accidentats".

- "Que aprenguin a conduir, ¡van com bojos!, ¡s'ho mereixen!"

La responsabilitat de Wigand:

- Va ser valent Wigand o simplement va fer el seu deure?

- Consideres que és un heroi? Defensa la teva resposta

- Tu actuaries com ell?

4. Drets dels consumidors

Qüestions sobre el consum de tabac

-Per què creus que es permet a les companyies que segueixin venent, si se sap que comporten malalties i provoquen morts?

-Les companyies diuen que avisen el perill al públic posant a cada capsa que el tabac pot fer mal a la salut, per tant el problema no és seu. Què en penses?

-Què passaria si els governs prohibissin la producció de tabac? Què va passar a l'època de la prohibició d'alcohol als estats Units? Quin va ser el resultat?

-Per què creus que les companyies de tabac tenen tanta influència en els mitjans de comunicació? Podem seguir la cadena des dels distints personatges del film?

5. Les drogues.

a. Activitat.

Si tenies algun amic o amiga que consumís drogues quins arguments els donaries perquè ho deixessin. Alguna d'aquestes et podria servir?

-T'estan manipulant les grans indústries i només ets un xixarel.lo per a ells

-T'enverines el cos i la ment, i tu ja no ets tu

-Tens moltes oportunitats de fer coses que et prohibeixes si segueixes amb la droga: esport, tenir una família sana, etc..

-Has de començar a assumir responsabilitats, i evadir-te amb drogues no et resoldrà la vida, al contrari, empudega la dels altres

-Afavoreixes un grapat de lladres que només et veuen a tu com a "client" i consumidor, per a ells no ets persona.

-Comences poc a poc i et penses que tries i que tu decideixes, però quedes enganxat i deixes de tenir personalitat, deixes de ser tu.

b. La droga

Describeix alguns dels problemes que provoca el consum de drogues.

Proposem una colla d'ítems segur que no són tots:

Problemes familiars

Problemes laborals

Problemes socials

Problemes de salut

Problemes econòmics

Problemes legals

Per saber-ne més

1. La difamació

- En què consisteix la campanya de difamació de què és objecte Wigand?
- Quin objectiu es persegueix quan es vol difamar algú?
- T'imagines el mal que pot fer difamar algú?
- Només difamen les persones o també els mitjans de comunicació poden difamar?
- De qui són els mitjans de comunicació?
- Saps algun cas personal o conegut de difamació?

La calúnia de *Il barbiere de Seviglia*

Després d'escoltar-la, si en tens ocasió, comenta la lletra d'aquesta peça de Rossini:

La calúnia és un airet,
un ventijol forca gentil
que insensible, subtil,
lleugerament, dolçament,
comença a remorejar.
A poc a poc, arrossegant-
se, a cau d'orella, sibil.lant,
llenegant, va bronzir
a l'orella de la gent
s'introdueix destrament

i estamordeix i infla
el seu cap i el seu cervell.
En sorgir de la boca
va creixent l'enrenou,
a poc a poc va prenent
forca, vola d'un a un altre
lloc; sembra el tro, la
tempesta que al mig del
bosc va xiulant,
embarbussant-se,

fins a glaçar-te d'horror.
Finalment se surt de mare i
rebenta,
es propaga, es duplica
i fa una explosió
com el tret d'un canó,
un terratrèmol, un temporal,

un avalot general
que fa ressonar l'aire.
I el calumniat mesquí,
envilit, trepitjat,
per tothom flagel·lat,
tindrà sort si es pot morir.

2. Drets dels consumidors

Joc de rol. Cal parlar del consum des dels distints punts de vista: del consumidor, del treballador, del legislador, de l'empresari, del contribuent, que ha de pagar amb sanitat pública els beneficis que s'endú l'empresa privada. Per grups assumiu el paper d'un grup i defenseu les vostres posicions.

Text. El consumisme

"L'actitud implícita en el consumisme és la de l'engoliment del món sencer. El consumidor és l'etern lactant que plora per tenir un biberó: una condició que assumeix una evidència obvia en fenòmens patològics com l'alcoholisme i l'habitació a les drogues. Pel que sembla, isolem aquestes dues formes de toxicomania, perquè llurs efectes interfereixen amb els deures socials de la persona que hi és addicta. El tabaquisme no és igualment efecte de la censura, perquè, tot i essent també una toxicomania, no obstaculitza les funcions socials del fumador, per bé que tingui efectes, eventualment, "només" quant a la durada de la seva existència.

Més endavant ens ocuparem encara de les moltes formes de consumisme quotidià: ara, em limito a posar en relleu que, pel que fa al lleure, els automòbils, la televisió, els viatges i el sexe constitueixen els objectes principals del consumisme d'avui; i si bé en parlem com activitats de lleure, fariem millor de definir-los *passivitats* del temps lliure."

Eric Fromm. *Tenir o ésser*, pàg. 41.

- Si l'afirmació inicial de l'autor és certa, ens trobem davant d'una societat d'infants, d'individus que tenen com a missió satisfer els seus desitjos més immediats, probablement induïts per les publicitats que els prometen felicitat, èxit i fortuna. Creus que és així?
- Quina relació trobes entre els mots d'aquest filòsof i el que ens diu el film sobre el consum de tabac?

4. Jugar amb la salut: drogues.

En primer lloc caldria situar la qüestió de les drogues dins el marc de les que són legals i les que no ho són. Fer un petit recorregut pel que saben els nois i noies sobre aquest fet i fer-los adonar que el tabac i l'alcohol són drogues, per bé que legalitzades.

Els motius del consum

-Quins d'aquests factors creus que són els que motiven el consum de tabac entre els joves:

1. Satisfer la curiositat sobre l'efecte que fa la nicotina.
2. Tenir més facilitat per a semblar gran i madur
3. Lligar amb més facilitat
4. Tenir més autonomia i mostrar que fas el que vols
5. Fer una cosa que els adults recriminen.
6. Obtenir plaer i benestar
7. Calmar els nervis i desangoixar-me
8. Per fer-se l'interessant
9. Per poder consumir encenedors i objectes relacionats amb el tabac: porta tabac..
10. Fer com els altres, com que la colla fuma, jo també.
11. Sentir-se més segur
12. Enriquir les pobres tabaqueres i ajudar els països productors de tabac.
13. Fer alguna cosa amb les mans quan no saps com posar-t'hi

Anàlisi d'anuncis de tabac.

Adonar-nos de la manipulació a la qual estem sotmesos, tot estudiant com estan fets i construïts els anuncis, en aquest cas de tabac, però també potser el de begudes alcohòliques.

-Quines imatges usen: persones grans, fetes malbé i tristos o joves riellers?

-Quin és el missatge escrit: ser feliç, viure al dia, tenir èxit...?

-Com tracten el gènere. Buscar-hi tots els tòpics habituals: homes forts i dones boniques

-Quan venen tabac què et venen?

-Podríem usar aquestes tècniques per a fer un anunci contra la droga?

Esbrinar

-Buscar informació sobre els efectes del tabac i sobre els guanys de les grans multinacionals tabaqueres

-Descriure la diferència entre moralitat i legalitat pel que fa als consumidors de drogues.

Text. La droga com a dilema

"L'abús de les drogues obeeix a condicionaments socials i culturals. Allà on la pauta social consisteix en buscar solucions immediates per a tots i cadascun dels problemes, no els és molt difícil als poderosos anunciants promocionar l'abús de les drogues. (...) Hi ha una evident interacció entre els corrents més forts a la nostra cultura i la manipulació premeditada de la indústria de les drogues. Aquesta indústria es recolza en aquells corrents i alhora els reforça.

La falsa intel·ligència individualista de la llibertat en la nostra societat, juntament amb l'hedonisme utilitarista, obre de bat a bat les portes a l'abús de les drogues. (...) Els reformadors socials estan alarmats. Adverteixen que l'ordre capitalista establert ofereix intencionadament drogues tranquil·litzants quan el que s'exigeix és enfrontar-se amb els mals socials que demanen un canvi qualitatiu de les nostres vides i de la nostra societat."

Bernhard Häring. *Ètica de la manipulació*. Ed. Herder, 1978 pàg. 191

- Quines d'aquestes afirmacions podries exemplificar?
- Quins creus que haurien de ser els canvis qualitius que proposa el text?

- Quina relació té aquest text amb el film que acabem de veure?

5. L'ètica de l'empresa

Text. Ètica empresarial

"Una ètica empresarial ha de complir almenys els requisits següents:

- 1) Que no sigui una ètica de la convicció, sinó una ètica de la responsabilitat per les conseqüències de les decisions que es prenen
- 2) Que donat que l'empresa té una activitat legítima, que és la de servir als consumidors, no es pot oblidar d'aquesta finalitat. Si ho fa queda deslegitimada.
- 3) Que els consumidors són interlocutors vàlids i una democràcia radical exigiria tenir en compte els seus interessos a través de participació efectiva
- 4) Que els membres de l'empresa són també interlocutors vàlids i que els seus drets han de ser respectats a nivell de consciència moral. Per això no són acceptables les pràctiques humiliants i les desconsideracions. Però també cal que tots els membres de l'empresa s'esforcin per complir els deures i es corresponsabilitzin de la seva marxa. La cooperació ha d'ocupar el lloc del conflicte i la corresponsabilitat el lloc de l'apatia.
- 5) Que en general s'ha de donar un canvi real d'una concepció d'empresa piramidal i autoritària cap a un model horitzontal, participatiu, atent a desenvolupar la responsabilitat, la creativitat i la qualitat."

A.Cortina y E. Martinez. *Ètica*. Akal, Madrid 1996

- Creus que aquesta és una llista de voluntats o et sembla que s'acompleixen aquestes normes?
- Qui les ha de fer complir aquestes normes?
- Quin paper poden tenir els ciutadans respecte aquesta normativa? Hi podem fer res com a treballadors i com a consumidors?

Sobre les empreses tabaqueres es pot visitar la web:

<http://tobaccofreekids.org/reports/insider>

www.cam.org/francis/info-tabac/cqct/industr.html

6. La premsa

Distint paper dels mitjans de comunicació que provocaren la pel·lícula:

L'article de *Vanity Fair* i la qüestió de la TV:

- Quines notícies es donen?
- Com es donen les notícies?

Text. La influència dels media

"Els mass media o mitjans de comunicació social són els més eficaços per a influir en l'opinió pública. Però seria un error pensar que la manipulació és causada pels mitjans com a tals. Els mitjans poden ser

instruments eficaços de promoció d'un diàleg genuí de dimensions mundials, com també se'n pot abusar per a maniobres manipulatives.

Els mitjans de comunicació social reflecteixen la situació de la societat i especialment de les estructures de poder. Gràcies a ells "el poble ras" té accés a la informació sobre qüestions bàsiques de cultura, de política, etc.. Després arriba un moment en què sorgeixen les masses, i en aquesta fase històrica és quan la manipulació pot convertir-se en un instrument primari per a salvaguardar el domini i els injustos privilegis d'uns pocs. Els mateixos mitjans poden permetre a les persones de participar en un ampli diàleg o es poden convertir en instruments de manipulació d'aquestes persones. (...) La manipulació conscient o inconscient ha tingut i té lloc en tota mena de societats, però l'estructura total del poder econòmic i polític és la més decisiva de totes les formes de la manipulació. (...)

Els entreteniments, la diversió, el passatemp són uns dels més grans i eficaços mitjans de manipulació, atès que la gent poques vegades s'adona que se'ls està comunicant una ideologia, una manera de veure les coses i la vida. Pot hom realment distingir entre els mitjans de comunicació com a instruments d'informació i d'entreteniment i com agents de manipulació i adoctrinament?"

Bernhard Häring, *Ètica de la manipulació*, Ed. Herder Barcelona, 1978, pàgs 34 a 38.

- Buscar en el diari del dia com està explicada la mateixa notícia en diaris distints: si és a primera pàgina o no, extensió que li donen, valoració dels periodistes, si hi ha fotografia o no, etc.
- En grups triar un programa de televisió i fer una anàlisi de quins són els valors que transmet i enalteix sense que sigui evident.

Textos per comentar

a.L'evanescència de la informació

"Els media –suport de difusió de massa de la informació- participen en l'intercanvi de signe en l'espai públic i susciten molts interrogants ètics. Caldria una regulació del principi de responsabilitat a més del respecte per la persona i el ciutadà.

Són problemes molt vells, perquè ja Balzac a *Les il·lusions perdudes* ens donava una cruel sàtira del món del periodisme: "El diari, enlloc de ser un sacerdoti (..) és pur comerç; i com tot el comerç, no té ni fe ni llei" Però sobrepassant les consideracions del segle passat, avui vivim una crisi particularment aguda, en una època que domina l'audiovisual i les informacions proliferen sense servir la veritat.

Les imatges totals ens amenacen: això és un fet que no pot ser eludit.

La rapidesa amb la qual són difoses, de manera massiva, les imatges crues, afavoreixen el sensacionalisme, l'emotivitat i la manca de distància. Els esdeveniments, al capdavall no accedeixen a l'existència sinó en virtut de la força de la imatge" Information et deontologie, *Le Monde*, 12 febrer de 1993

- Pots posar algun exemple recent que il·lustri aquest text?

- En quin sentit es pot dir que els mitjans de difusió són "comerç", com afirma Balzac?
- Què té de dolent "el sensacionalisme, l'emotivitat i la manca de distància"?

b. Superficialitat dels mass

"Això provoca una evolució que contribueixi a eliminar l'aprofundiment, a donar visibilitat a la immediatesa del món, percebut en primer pla, sense cap vertader anàlisi ni cap teoria. La televisió, mitjà per excel·lència del nostre temps, crea fictíciament l'esdeveniment. (...)

Hi ha molts aspectes que porten al debat sobre la deontologia dels mitjans. Frenar la set de diner, reprendre la seriositat intel·lectual, crear diaris i periòdics més responsables: lloables intencions que impliquen una responsabilització i un debat col·lectiu."

Jacqueline Russ. *La pensée éthique contemporaine*, PUF, París 1994.

- .Es pot parlar d'objectivitat en la informació?
- .Creus que els interessos econòmics influeixen en els periodistes i en els amos dels diaris?
- .Com seria un periodisme íntegre i respectuós?

c. Codi deontològic dels periodistes de El País

En el *Libro de estilo de El País*, es pot llegir:

1.12 El periodista transmet als lectors notícies comprovades i s'absté d'incloure-hi les seves opinions personals

1.13 Els rumors no són notícia

1.20 És immoral apropiar-se notícies de paternitat aliena

1.23 En els casos conflictius, cal escoltar les dues parts en litigi

1.30 La publicitat sempre serà diferenciada tipogràficament dels textos elaborats per la redacció

1.33 Les fotografies amb imatges desagradables només es publicaran quan afegixin informació

1.41 Mai no s'han d'usar mots o frases que resultin ofensives per una comunitat.

- Aquestes no són totes les pautes les que hi ha, però donen una idea de l'estil de diari que vol ser. Creus que ho aconseguirà?
- Buscar en algun diari o fixa't a la TV si totes les notícies respecten aquestes normes.
- Quines hi afegiries tu?

7. Llibertat

Ser lliure

Estàs d'acord (A) o en desacord (D) amb els enunciats següents:

	A	D	?
1. Sóc lliure i ningú m'ha dir el que he de fer			
2. Sóc lliure i visc com vull			
3. Sóc lliure si no tinc cap entrebanc			
4. Sóc lliure i no tothom ho és			
5. Sóc lliure i la meva llibertat acaba on comença la dels altres			
6. Sóc lliure i estableixo les meves pròpies regles de joc			
7. Sóc lliure mentre respecti les regles de la convivència			
8. Sóc lliure si m'hi sento i no si els altres m'ho diuen			
9. Sóc lliure perquè ho diu la Constitució			

Text. La llibertat fa por

"Al ciutadà li fa por la seva pròpia llibertat, la varietat d'opcions s'obren davant d'ell els errors que pot cometre i les barbaritats que puguin arribar a fer...si vol. Es troba surant en un tòpic mar de dubtes, sense punts fixos de referència, havent d'elegir personalment els seus valors, sotmetent a l'esforç d'examinar per ell mateix el que cal fer, sense que la tradició, els déus o la saviesa dels amos li pugui alleugerir la tasca. Però sobretot al ciutadà li fa por la llibertat dels altres. El sistema de llibertats es caracteritza perquè hom mai no pot estar segur del que passarà. La llibertat dels altres la sento com una amenaça, perquè m'agradaria que fossin perfectament previsibles, que s'assemblassin obligatòriament a mi i mai no pugessin anar contra els meus interessos. Si els altres són lliures es poden portar bé o malament. No seria millor que s'haguessin de portar bé per nassos? No és molt arriscat deixar-los en llibertat?"

F. Savater. *Política para Amador*

- En quin sentit "fa por" la llibertat?
- Quina relació hi ha entre la teva llibertat i la dels altres?
- Què vol dir que la llibertat dels altres la sento com una amenaça?
- Estàs d'acord amb la perspectiva que dibuixa l'autor? Hi ha solució per alliberar-se d'aquestes pors?

Text. La llibertat

"La llibertat interna és aquella llibertat d'esperit que consisteix a pensar amb independència de les limitacions dels prejudicis autoritaris i socials, així com enfront de la rutina antifilosòfica i l'hàbit embrutidor en general. Aquesta llibertat interna és un rar do de la naturalesa i un objectiu digne per a un individu. Amb tot, la comunitat

també pot fer molta tasca d'estímul en aquest sentit, com a mínim no posant-hi entrebancs. [...] Només si es propugna constantment i conscientment la llibertat interna i la llibertat externa hi ha la possibilitat de progrés espiritual i de coneixement i amb ells la possibilitat de millorar la vida externa i interna de l'home."

A. EINSTEIN, *Contribuciones a la ciencia*.

- Es pot ser lliure en situacions de molta pressió tal com la tenen Wigand i Bergman?
- Podries explicar altres situacions en què malgrat els condicionaments, algú ha exercit la seva llibertat?

8. Ser responsable

Sóc responsable?

Raona cadascuna de les teves respostes a les situacions següents:

1. Acompanyo un amic en cotxe. Passi el que passi, el conductor que faci el que vulgui:

- No sóc responsable?
- Ha d'advertir el conductor si fa una infracció?
- He de baixar si no m'escolta?
- Si ens posen una multa, a qui castigarà la llei?
- Si provoquem un accident, gran o petit, a qui castigarà la consciència?

Textos

a. La responsabilitat

"Per això la nostra responsabilitat és molt més gran del que podríem suposar, ja que compromet la humanitat sencera. Si sóc un obrer i si trio l'adhesió a un sindicat cristià en lloc d'un sindicat comunista, si, amb aquesta elecció jo vull indicar que en el fons de la solució que li convé a l'home hi ha la resignació, que el regne de l'home no és d'aquest món, no em comprometo sol; jo vull ser un home resignat i que tots ho siguin, i en conseqüència, la meva decisió compromet la humanitat sencera. I si vull, amb un acte més individual, casar-me, tenir fills, encara que aquest matrimoni depengui únicament de la meva situació i de la meva passió, o del meu desig, en aquest acte no m'encamino jo sol, sinó que encamino tota la humanitat per la via de la monogàmia. Per tant, sóc responsable de mi mateix i de tots, i creo una certa imatge de l'home que jo trio, en elegir-me a mi mateix trio l'home". J. P. Sartre, *L'existencialisme és un humanisme*.

- Com relacionaries aquest text amb l'actitud de Wigand segons el film?
- En quin sentit la postura de Wigand "compromet la humanitat sencera"?
- Jo puc elegir de ser la persona que vull ser?

b. El deure

"El deure ha de ser una necessitat pràctica i incondicionada de l'acció; ha de valer, doncs, per a tots els éssers racionals -que són els únics a qui un imperatiu pot referir-se-, i només per això ha de ser llei per a totes les voluntats humanes. En canvi, el que es derivi de l'especial disposició natural de la humanitat, el que es derivi de certs sentiments i

tendències, i fins i tot, si fos possible, de certa especial direcció que fos pròpia de la raó humana i no hagués de valer necessàriament per a la voluntat de tot ésser racional, tot això podrà donar-nos una màxima, però no una llei; podrà donar-nos un principi objectiu que ens obligui a obrar, fins i tot quan la nostra tendència, inclinació o disposició natural sigui contrària. I és més: tant gran serà la sublimitat, la dignitat interior del mandat envers un deure, com menors siguin les causes subjectives a favor i més grans les que estiguin en contra, sense que per això es debiliti el més mínim la constricció per la llei ni disminueixi en res la seva validesa". Kant, *Metafísica dels costums*.

- .Va ser valent Wigand o simplement va fer el seu deure?
- .Consideres que és un heroi? Defensa la teva resposta
- .Tu actuaries com ell?

- **Què en diuen els diaris?**

Javier Marías. El Semanal de El País 22 setembre de 2002

"Cada vez es mayor la tendencia , en esta malhadada época nuestra, a querer ser todo el mundo inocente de sus actos, para lo cual hay que buscar muchos culpables externos. No son raras las noticias del tipo siguiente (son ejemplos medio imaginarios): si se desnuda un alpinista desde la cumbre del Everest, se comprobará si todo su material se encontraba en perfecto estado y se culpará a los fabricantes de cuerdas si resulta que una de ellas estaba mínimamente despeluchada, pero en cambio nadie señalará como causa que el desnudado se dedicara a lo que se dedicaba. Si alguien se ahoga en un lago, se verificará si había carteles visibles en sus orillas avisando de su hondura, pero pocos reprocharán al ahogado que se metiera en el agua sin saber nadar apenas. Si un peatón es atropellado en pleno paso de zebra, se argüirá en descargo del conductor que las rayas estaban pálidas y la pintura desgastada, pero tal vez no se le reproche que fuera por la ciudad embalado. Y por supuesto todos estos mangantes que denuncian a las tabacaleras las acusarán de haber hecho seductores anuncios de cigarrillos y haberlos hechizado con ellos, pero nunca reconocerán que fumar era decisión exclusiva suya y que dejarlo estaba en su mano. "Yo no tengo la culpa, yo soy un pelele, un idiota, un niño, un ser sin juicio ni voluntad ni criterio, un juguete de la publicidad, un débil, un pardillo, un necio, y de todo soy siempre una víctima". Esta es la cantinela que subyace a esta tendencia."

AVALUACIÓ

- Has canviat o matisaries algunes de les respostes inicials?
 - .Si han canviat. En què han canviat?
 - .Si no han canviat. Per què creus que no han canviat?
- Què has après?
- Perquè et pot servir haver vist i treballat aquesta pel·lícula?
- Creus que el que passa a la pel·lícula té alguna cosa a veure amb tu o no t'afecta per res?

Altres recursos

Altres film : *Acceso ilegal* (Silicon Towers) de Serge Rodnunsky

